

СВІТ МОВИ – СВІТ У МОВІ

МАТЕРІАЛИ VII Міжнародної наукової конференції

Київ 2023

**Міністерство освіти і науки України
Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України
Лодзинський університет
Шуменський університет
імені Єпископа Костянтина Преславського**

СВІТ МОВИ – СВІТ У МОВІ

МАТЕРІАЛИ

VII Міжнародної наукової конференції 27 жовтня 2023 р.

УДК 811
ББК 81.2

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету
іноземної філології Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова (протокол № 5 від 14 грудня 2023 р.)

Світ мови – світ у мові: матеріали VII Міжнародної наукової конференції (м. Київ, 27 жовтня 2023 р.; Український державний університет імені Михайла Драгоманова): тези доповідей / уклад. І. В. Воловенко, Т. В. Слива; за заг. ред. Ю. В. Кравцової. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 285 с. електронне видання

ISBN 978-966-931-299-0

Збірник містить тези доповідей учасників наукової конференції, де розглядаються актуальні проблеми історичного розвитку мови, взаємозв'язку мови та мислення, мови як феномена культури, її ролі в міжкультурній комунікації, мовної семантики, лексико-граматичних інновацій, функціонування мовних засобів у різних типах дискурсу, сутності мовної особистості, прикладні аспекти вивчення мови.

Призначено для філологів – учених, викладачів, студентів.

ISBN 978-966-931-299-0

© Автори статей, 2023

© Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, 2023

МОТИВ ПЛИНУ ЧАСУ В ХУДОЖНІЙ ПАРАДИГМІ ФІЛОСОФСЬКОЇ ЛІРИКИ Л. КОСТЕНКО

Як відомо, філософська лірика – це поезія, «спрямована на на філософське осмислення світу, людини». Як зазначається в «Літературознавчому словнику-довіднику», її «характерними особливостями є художня настанова на пізнання сутнісних проблем буття, часу і простору» [2, с. 710]. Це властиво і філософській ліриці Л. Костенко, в якій нерозривно пов'язані проблеми буття, його осмислення та проблема часу. Цей зв'язок, на нашу думку, реалізується, перш за все, через мотив плину часу, який в тій чи іншій формі присутній у всіх віршах поетеси. Про сприйняття нею часу як важливої субстанції, яка допомагає зрозуміти і осмислити сенс буття, свідчить те, що у віршах «Нехай підождуть невідкладні справи» і «Душа вертає на свої руїни» слово «Час» поетеса пише з великої літери. В першому вірші Час асоціюється з диригентом, який «перегортає ноти на пюпітрі». І ці «ноти» – епізоди людського життя, яке є миттю в Часі, «бо час – віки і вічність», бо «не час минає, а минаєм ми» в цьому вічному Часі. У вірші ж «Душа вертає на свої руїни» лірична героїня підкреслює, що час людині ніколи собі не підкорити, адже в його «зіницях... предковичний лід». Одна з головних особливостей часу, вважає поетеса, – його швидкоплинність. Вона в віршах передається дієсловами. В вірші «Ой ні, ще рано думати про все» ця швидкоплинність підкреслена словом «*пролітає*»: *час пролітає з реактивним свистом*. А у вірші «Життя іде, і все без коректур» використано те ж дієслово: *час летить, не стишує галопу*.

Цікаво, що по суті першим, хто звернувся до мотиву плину часу, був римський поет Горацій. Він використав його в знаменитій оді «До Мельпомени», більше відомій під назвою «Пам'ятник». В оді «До Манлія Торквата» поет ілюструє плин часу змінами, що відбуваються в природі, і позначені ці зміни саме дієсловами:

*Зиму змагає весна, її ж переборює літо
Й гине само, як лише*

*Осінь розсипле плоди, за нею – на сон лиш багата –
Вже підбігає зима [1, с. 99].*

Цю оду перекладач А. Содомора вважає перлиною Горацієвої лірики, «де схвильованість лірика вилилась в найдосконалішій поетичній формі» [3, с. 10].

Л. Костенко розуміє і констатує, що рух часу проявляється в змінах, які відбуваються навколо, але вона звертає увагу не тільки на

картини природи в різні пори року. Як людину і поета її більше цікавлять зміни в людях, культурі, мистецтві і моралі. Саме про них вона пише у вірші «Коли замовкли мінуети...»:

*Ішли віки, мінялись люди.
Адреси змінював Парнас.
Було все так, як вже не буду,
Як вже при них, а не при нас.*

Констатуючи зміни в культурі й мистецтві, поетеса використовує метафоричний вислів «адреси змінював Парнас». Тобто вона починає цю історію з античної міфічної гори, місця перебування Аполлона і муз. Біля цієї гори, згідно міфу, било Кастальське джерело, вода якого давала творче натхнення поетам. І дійсно, центр розвитку культури, мистецтва і літератури з часом перемістився в Рим; в добу Відродження – в Італію, зокрема, у Флоренцію, Англію і Францію. Поява бароко пов'язана з Іспанією, класицизм сформувався у Франції, Просвітництво – в Англії і Франції, а романтизм в Німеччині, хоч і свого апогею досяг в поезії англійця Дж. Байрона. Лірична героїня Л. Костенко усвідомлює і констатує незворотність цих змін і підкреслює свій висновок рефренами в кінці кожної строфи, в тому числі і фінальними рядками вірша:

*Усі ж бувають молоді.
А все не так, як після того,
І все не так, як при тоді.*

І ці зміни, на думку поетеси, пов'язані не тільки з мистецтвом, а й з людиною взагалі, її смаками, манерою поведінки.

Думка про те, що час змінює, поглинає і знищує все, але вже за допомогою інших художніх прийомів, втілена в вірші «І де той храм, і де тепер сади ті...». Він побудований у формі риторичних запитань, які допомагають поетесі передати сум, викликаний усвідомленням нею цієї властивості часу.

Якщо ж Л. Костенко і говорить про природу, то про природу в історичному часі. У вірші «Ще назва є, а річки вже немає» вона розповідає про зниклу річку, де тепер «усохли верби, висохли рови». Така річка, з сумом констатує поетеса, не одна. Замість річок – «тільки спека, спека, і озеравин проблиски скупі», і мости стоять вже над мертвими річками, а «очерети із чорними свічками ідуть уздовж колишніх берегів...». Почуття і сум ліричної героїні, викликаний побаченою картиною, допомагають передати епітети «мертвими», «чорними», «колишніх». Очерети ж у читацькому сприйнятті, безумовно, асоціюються з поховальними свічками.

У вірші «Три принцеси» час взагалі сприймається як страшний, невидимий, безжалісний чаклун, що причаївся в «годиннику з зозулькою». Цей чаклун поселився в домі маминих кузин. Їх героїня

пам'ятає молодими і красивими, як «три грації, як три принцеси із казок». Пройшли роки, і чаклун-час перетворив їх «у сивих зморщених бабусь».

В інших віршах Л. Костенко мотив плину часу допомагає їй не тільки констатувати закони часу, а й передати свої роздуми про життя. Ліричну героїню цікавить проблема взаємин і взаємодії людини і часу, визначення людиною свого місця в часі, і історичному, і культурному. Життя людини сприймається поетесою як мить у вічному часі. В свою чергу, воно теж складається з миттєвостей, які треба відчувати і цінувати. Вірш «Сташний калейдоскоп: в цю мит десь хтось загинув» поетеса закінчує словами:

*Благословенна кожна мить життя
На цих всесвітніх косовицях смерті!*

Про це і вірш «Звичайна собі мить». В ньому відображена думка про необхідність бачити красу в кожній миті життя.

*Звичайна собі мить. Звичайна хата з комином.
На росах і дощах настояний бузок.
Оця реальна мить вже завтра буде спомином,
а післязавтра — казкою казок.*

Швидкоплинність часу, вважає поетеса, примушує людину замислитися над тим, чи встигне вона залишити щось після себе, адже, як зауважує вона у вірші «Життя іде, і все без коректур», «єдиний, хто не втомлюється, – час. А ми живі, нам треба поспішати». Не мусить втомлюватися і людина. У вірші «Була я ще вчора висока як вежа» лірична героїня перелічує всі свої втрати:

*Руйновище віри, і розпач, і розпач!
Під попелом смутку похований шлях.
Зажурені друзі сахнулися врозтіч.
Посіяне слово не сходить в полях.
Від усього пережитого в часі вона не впадає у розпач, бо
Найвище уміння – почати спочатку
життя, розуміння, дорогу, себе.*

По суті з цим твердженням перегукуються і рядки вже згаданого нами вірша «Життя іде, і все без коректур», в якому вона закликає:

*Прозрінь не бійся, бо вони як ліки.
Не бійся правди, хоч яка гірка,
не бійся смутків, хоч вони як ріки.
Боятися треба тільки аморальних вчинків:
Людини бійся душу ошукать,
Бо в цьому схибиш – то уже навіки.*

А вірш «Пісенька з варіаціями» починається з ствердження: «І все на світі треба пережити». І хоч «може бути гірше» і «може бути зовсім, зовсім зле», але це дає людині досвід, вчить витримці та гартує.

Саме тому поетеса звертається до читача з закликком-порадою:

*...поки розум од біди не згірк ще, –
Не будь рабом і смійся, як Рабле!*

Час вимагає від людини певних зусиль, роботи, долання перешкод. Образно цю думку поетеса втілює у вірші «І засміялась провесінь: - Пора!», дві строфи якого закінчуються словами «усі ідуть за часом, як за плугом». До себе ж лірична героїня звертається з риторичним запитанням: «І я іду за часом, як за плугом?..». Тобто вона розуміє, що мусить так ставитись до життя, як і її пращури: невтомно працювати, обробляти ниву свого життя. Безумовно, рефрени вірша навіяні відомим українським прислів'ям «В житті, як на довгій ниві, всяке буває».

Мотив плину часу допомагає поетесі донести до читача і дуже важливу для неї думку: час не повинен змінювати вічні цінності, їх не можна губити. Саме про це вірш «Вже почалось, мабуть, майбутнє», в якому вона закликає:

*І не знецінюйте коштовне...
Шукайте посмішку Джоконди,
вона ніколи не мине.
Любіть травинку, і тваринку,
і сонце завтрашнього дня,
вечірню в попелі жаринку,
шляхетну інохідь коня.*

У пам'яті людей також мусять залишатись творчі та історичні особистості, які зробили щось важливе для свого народу. До них Л. Костенко відносить Григорія Сковороду, з яким подумки спілкується і розповідає про це у вірші «Ой ні, ще рано думати про все». Цей вірш свідчить про розуміння поетесою того, що людина мусить відчувати себе частиною світового часу. Це дає їй можливість подумки перенестись в іншу епоху і «поспілкуватись» з видатними митцями минулого через їхні твори. Видатною історичною особистістю є і княгиня Ольга. На Русі вона була однією з перших християнок княжого роду. Дивлячись зараз на хвилі Дніпра, Л. Костенко уявляє човен, на якому княгиня пливла в Візантію, де і прийняла хрещення. Про це вірш «По цьому Дніпру пливли човни з Візантії»:

*І Київ стоїть. І стоїть кам'яний Володимир.
І в пам'яті їхній царівна пливе і пливе.*

Вічною в часі залишається природа.

У вірші «Притча про ріку» Л. Костенко згадує історію, як персидський цар Кір, щоб перейти ріку Діалу, «смертний вирок їй оголосив», але пройшов час і

Піски пустель засипали канали.

*Ріка в русло вернулася своє.
Царя немає. Є ріка Діала.
Немає Кіра. А Діала є.*

Час не має влади над геніями. Звичайні люди старіють, а генії, як Данте, ні. У вірші «Під вечір виходить на вулицю він» є рядки:

*Він тихо іде, він повільно іде.
У нього й чоло ще таке **молоде!**
Хто скаже про нього: старий він як світ?
Він – Данте. Йому тільки тисяча літ.*

Епітет «молоде» підкреслює, що те, про що писав Данте, зокрема в «Божественній комедії», залишається актуальним.

Залишаються в пам'яті людей і в історії і ті люди, яких ми називаємо праведниками,

*Бо так воно у Господа ведеться –
Дорога нищих в землю западеться!*

Цими слова завершується вірш «Давидові псалми. Псалом 1». Він є вільним перекладом поетесою біблійного псалма.

Отже, як бачимо, в філософській ліриці Л. Костенко мотив плину часу реалізується по-різному, позв'язується з різними образами і допомагає поетесі донести до читача, що саме, на її думку, треба усвідомити людині, щоб розуміти закони часу і життя.

Література:

1. *Квінт Горацій Флакк*. Твори. 3 лат. Київ: Дніпро, 1982. 254 с.
2. *Літературознавчий словник-довідник*. Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. Київ: ВЦ «Академія», 1997. 752 с.
3. *Содомора А.* Горацій і його поетична творчість. Квінт Горацій Флакк. Твори. 3 лат. Київ: Дніпро, 1982. 254 с.

М. Є. Бабич
Київ, Україна

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ЗАСВОЄННЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ ЗА ДОПОМОГОЮ ТЕХНІКИ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ, ПОБУДОВАНИХ НА ОСНОВІ АСОЦІАТИВНО- СЕМАНТИЧНИХ ГРУП

Сучасний стан і тенденції розвитку світового суспільства визначають вимоги до компетентностей, яких мають набути студенти протягом навчання у ЗВО, для успішного здійснення професійної діяльності. При цьому велике значення надається рівню сформованості